рхив на Македонија
Скопје
.11.277/11,5

No. 5 Mai 1904

APARE ODATĂ PE LUNĂ

LUMINA

REVISTĂ POPULARĂ
A
ROMANILOR DIN IMPERIUL OTOMAN

-Publicaţie a corpului didactic şi bisericesc român din Turcia-

Abonamentul în Turcia	piastri	Abonamentul în România şi străinătate	
Pe un an (un megid)	*20*	*Pe un an lei nouĭ*	*6.—*
Pe 6 lunĭ piastri	*10*	*Pe 6 lunĭ „ „*	*3.—*

UN NUMĔR 50 bani (2½ piastri)

PENTRU ANUNCIURI 50 BANI (2½ PIASTRI) LINIA

Manuscriptele şi tóte comunicările referitóre la Redacţie se vor adresa d-luĭ ST. G. CIUMETTI, *profesor la Liceul român din Bitolia. Abonamentul şi tot ce se referă la administraţie se vor adresa pentru Turcia D-luĭ* G. ZUCA, *profesor la liceul român* Bitolia (Monastir); *iar pentru România şi Străinătate D-lor Fr.* M. CRAJA, *comersanţi*, Bucuresci, *Calea Victoriei*, 40

MANUSCRIPTELE NEPUBLICATE SE ARD

CONSILIUL DE REDACŢIE

NICOLAE BAŢARIA, Director

C. I. Cosmescu	Ella Ghicu
Dr. Taşcu G. Trifon	Constantin Metta
Coe N. Adam	Taşcu Pucerea
D-ra Elena Aurelianu	G. Zuca, *administrator şi casier*

Steriu G. Ciumetti, *secretar de redacţie*

Redacţia şi Administraţia: Bitolia (Monastir) Liceul Român

ДРЖАВЕН АРХ...
РЕПУБЛИКА МАК...
СКОПЈ...

Aşi ilĭ vinea ma lişor şi a Dimarhuluĭ, că avea măratlu di om cu care s'alăxească un sbor dzua di un an.

Di cât tora nu fu lipsită, ca si-s'pidipsească multu.

Turçilĭ, adevăraţilĭ Turçĭ, vrură, poate, s'lĕ facă nă buneaţă şi s'lĭ-ascapă di ahâtă pidipsire. T'açea s'agunisiră s'vină Armiro şi si-l lia căsăbălu.

BOEMUS.

ДРЖАВЕН АРХИВ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА СКОПЈЕ

AROMÂNII DIN ŢINUTUL SERES

Luând ca punct de plecare oraşul *Seres*, căruia Aromânii îi zic *Searbe*, în acest oraş, precum şi de jur împrejur la mari întinderi de dânsul, în munţii *Rodopi* şi în valea râului *Strimon* trăieşte un compact element aromânesc, care merită atenţiunea noastră specială.

Aromânii din acest ţinut, al căror număr ţine peste 50,000 nu datează aci din timpuri foarte vechi. Vechiul strat, care a luat o parte aşa de activă la formarea Impărăţiei Români Bulgare a dispărut, contopindu-se în masa popoarelor venite peste dânsul. Aromânii, cari astăzi locuesc în ţinutul Seres, au venit din munţii *Gramoste*, *Pind* şi valea *Aspropotamului* în perioada turbure de înainte şi din timpul lui *Ali-Paşa*, adică de cel mult un veac şi jumătate. Aci au fost atraşi de câmpiile mănoase ale *Seresului*, *Dramei* şi văiei *Strimon*, precum şi de păşunile îmbelşugate ale Munţilor Rodopi şi ramificaţiunilor lor. De asemenea starea primitivă, în care pe vremea acea se găsia negoţul în aceste părţi nu puţin a contribuit, ca să atragă în aceste locuri pe aceia dintr'înşii, cari de preferinţă se ocupau cu negoţul.

Aceşti Aromâni, după grupurile cărora aparţineau, când au venit, se pot împărţi în 3: *Voscopoleni*, *Grămosteni* şi *Moţani* (cei din valea Aspropotamului)

Voscopolenii, ca comercianţi prin excelenţă, precum şi *Moţanii*, ca meseriaşi iscusiţi s'au stabilit prin oraşe, grămostenii prin munţi, unde au continuat cu ocupaţiunile lor de căpetenie: *creşterea oilor* şi *chirigilicul*

In număr mai mic au venit Aromânii din *Zagori* de ex. din *Laca* şi din *Nevesca*, cari au fundat orăşelul *Ramna*.

Cel mai însemnat oraş din acest ţinut, atât prin populaţiunea, prin importanţa sa comercială, cât şi prin numărul mare de Aromâni ce trăesc într'ânsul este, fără îndoială, oraşul *Seres*, aşezat la marginea bogatei câmpii cu acelaş nume, udată de râul *Struma* (v. Strymon).

Oraşul numără peste 30,000 de locuitori, dintre cari jumătate Turcĭ şi jumătate creştini: *Aromâni*, *Greci* şi *Bulgari*. Numărul Aromânilor în acest oraş e aproape de 6,000 de suflete şi după timpul în care sau aşezat se pot împărţi în două categorii, unii stabiliţi de mai bine de un secol, cei-l'alţi veniţi de prin satele din prejur de vr'o 50 de ani încoace, imigraţiune, care continuă până în zilele noastre.

Inainte numărul Aromânilor din oraşul Seres era mult mai mare, dar din aşezaţi mai din vechime o bună parte s'au grecizat definitiv-

ДРЖАВЕН АРХИВ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА СКОПЈЕ

alţii sunt deja porniţi pe această cale şi numai bătrânii vorbesc de dulcele şi frumosul nostru graiu.

Situaţiunea materială a Aromânilor din Seres este în genere foarte bună Inainte de a veni dinşii, Seres era un oraş înapoiat. Dar comerciul şi industria lui au luat un mare avânt, încăpând pe mâna iscusiţilor neguştori Voscopoleni, cari aveau întinse relaţiuni directe cu marile case commerciale din străinătate, din Austria mai cu seamă.

Intre alţi Moscopoleni, stabiliţi în Seres de mai bine de un secol, amintim şi familiile cunoscute ale lui *Dumba* şi *Baron Sina*. Aceştia, plecând din Voscopole, s'au oprit întâi mai mulţi ani la *Blaţa*, apoi au venit la Seres, de unde mai târziu au emigrat în Austria.

Cam până pe la anul 1780 comerciul şi industria Seresului sunt înfloritoare şi ajung la apogeul lor. De atunci, insă, începe decadenţa mai bine pronunţată cu construcţia liniei ferate *Belgrad-Salonic*. De atunci ia un avân mai mare Saloniculu, iar Seresul decade.

Azi încă se vorbeşte cu admiraţiune de marele şi importantul bâlciu anual, care dura o lună întreagă, încheindu-se cu săptămâna patimilor. La acest bâlciu se desfăceau articolele de tot felul ale marilor comercianţi, veniţi din ţări depărtate, ca din Austria, din Rusia, alţii din Bagdat şi din Grecia.

Ca producte locale erau mai cu seamă *mătasea*, *bumbacul*, precum şi tot felul de *pânzeturi*. Apoi lucrarea stofelor numite *alagea* şi *chitabii* putem zice, că era necunoscută aiurea. Astă-zi rămâne numai importanţa fertilei câmpii, care produce *cereale* din belşug şi *bumbac*, ce se exportă în mari cantităţi. Asemenea se cultivă mari cantităţi de *tutun* şi *gândaci de mătase*.

Cu toate sguduirile materiale ce au încercat Aromânii din Seres prin decadenţa comercială a oraşului, totuşi şi astă-zi ei sunt indiscutabil fruntaşii şi conducătorii creştinilor. Efori la şcoli, epitropi la bisericile greceşti, membrii în *consiliul administrativ* (Idaré Meglliz), la Tribunale, la Primărie, aproape exclusiv Aromânii sunt, cari reprezintă pe creştini.

Iar cea mai mare parte din corpul didactic al Grecilor este tot de origină aromână.

Influenţa propagandei greceşti însă, este forte şi de acea trebuesc grăbite mijloacele, ca să se oprească rezultatele ei funeste şi aceşti harnici Aromâni să fie scăpaţi de desnaţionalizare.

Din punctul de vedere administrativ oraşul Seres face parte din Vilaetul Salonic şi este capitală de *sangiac* staţia principală pe linia *Salonic-Dedeagaci*.

In afară de acest oraş în sangiacul Seres în număr mai important Aromânii mai sunt în următoarele localităţi: *Giumaia-de-jos* 700 familii aromâneşti, *Alistrati* 400, *Călive din Cheare* (Lealea) 130, *Carlichioi* 70, *Rahoviţa* 30

In **Cazaua Demir-Hisar:** *Poroi* 400 familii aromâni; *Lipoş* 70; *Ramna* 170; *Petrova* 70; *Ţingheli* 50; *Cirvişta*, *Cruşova* 30; *Maleşova* 90.

In **Cazaua-Petrici:** *Petrici* 120.

In **Cazaua Melnic:** *Şatra* 100; *Lopova* 150; *Bujdova* 120; *Vlahli* 120; *Şpancea* 30.

In **Cazalele Nevrocop şi Razlog:** *Nevrocop* 200; *Curtova* 300; *Papa-Ceairi* 160; *Mehomia-Razlog* 230; *Baciova* 80; *Sofanderi* 75; *Caramandra* 78; *Biliţa* 34; *Goldova* 42.

In **Cazaua Giumaia de Sus:** *Giumaia de Sus* cu împrejurimile 400.

In **Sangeacul Drama:** *Drama* 150; *Carliciova* 65; *Prixoceani* 126; *Pravi* 115; *Cavalla* 100, plus că în foarte multe din cele-l'alte sate grecești ori bulgărești se găsesc și câte 10-30 familii aromânești, așa că numărul Aromânilor din acest ținut trece cu mult peste 30,000.

Puține sunt orașele ori satele curat aromânești. Cei mai mulți trăesc printre Turci, Greci și Bulgari la orașe, iar la sate mai cu seamă alături de bulgari.

Ca ocupațiune, cei de la orașe se ocupă cu comerciul și meseriile, în cari excelează, iar sătenii și cei de prin munți cu creșterea vitelor, de la un timp incoace puțini și cu agricultura.

Păstorii cu îmbrăcămintea lor grămosteneaseă vara locuesc în comunele lor din șirurile munților Rodopi, iar în timpul iernei se coboară, împrăștiindu-se prin câmpiile Seres, Salonic, Drama și unii ajung chiar până la Casandra. Acești păstori astăzi sunt materialmente în decadență, pe când orășenii din acest punct de vedere sunt cu multor superiori celor de alte naționalități.

Dar netăgăduita superioritate a acestor Aromâni ca și a tutulor Aromânilor, se afirmă mai bine în ceea-ce privește traiul, caracterul, vioiciunea spiritului și bravura corpului.

Aci e locul să aducem iarăși omagiile noastre femeei Aromâne, care la vatra sa păstrează cu sfințenie limba și frumoasele noastre obiceiuri strămoșești. Exceptând pe cele din Seres, cari prea sunt molipsite de ideile și cultura grecismului, la sate rar vei găsi femeie aromână, care să știe grecește.

Dreptul e, că toate vorbesc bine bulgărește și aceasta din cauza contactului de toate zilele cu populațiunea bulgărească, printre care trăesc.

Ele sunt deștepte, harnice, vesele, bune gospodine și neîntrecute în lucrarea lânei, ca Aromâncele de pretutindeni. Mai repede își dau viața de cât onoarea.

Scoala română, care să le dea lumină adevărată, le lipsea și lipsește și acum. Numai în Seres și Poroi s'a deschis de vr'o câți-va ani câte o școală primară română.

In schimb, însă, școala greacă nu le a lipsit nici odată, mai cu seamă la orașe și târguri, unde pe lângă aceasta e și bine organizată.

Cultura exclusiv grecească a influențat în rău asupra sentimentelor lor și i-a făcut să se dea de apărători aprigi ai grecismului.

De cât, din fericire în afară de la Seres, această cultură n'a isbutit până acuma să-i desnaționaliseze, făcându-i să-și părăsească limba maternă.

Timpul, dar nu e perdut. S'ar putea, ca prin deschiderea de școli naționale ei să fie aduși la conștința națională și să-i facem să lucreze și să lupte cu mai multă râvnă pentru ideia românească.

Aceasta e o trebuință cu atât mai urgentă, cu cât în afară de pericolul grecesc mulți din cei de la sate se lasă ca pe nesimțite, din cauza relațiunilor cu Bulgarii, să fie asimilați în masa poporului bulgăresc.

Seres.

IOAN PIAHA
Direct. Institutor

ДРЖАВЕН АРХИВ
РЕПУБЛИКА МАКЕДО
СКОПЈЕ